

Nro. 26.

**A FELS. R. TSASZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMEBŐL.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Költ Bétsben Pénteken Septembernek 27-ik napján,
1799-ik esztendőben.*

B é t s.

A' belső adásnak, vevésnek és kereskedésnek könnyebbitése 's elő menetelesítése végett tetteztét Ő Császári és Királyi Felsegének, a' múlt Juliusnak 10-ik napján költ, kegyelmes udvari végzése szerént réz garasokat verettetni, 's folyamatra indittatni. Ezeket a' réz garasokat melyeknek formáját az Alsó-Auszriai Fő Kormányfőeknek, ezen folyó hólnapnak 20-ikán ki adott Circuláris levelén láthatni, ezen most nevezett naptól fogva, minden közönséges adásban vevésben, maganos és közönséges adó fizetésekben, Status kasszáiban, meg határozott betsekben,

C c

ugymint 3 krajtzárookban, ő Cs. Kir. Felsége parautsolatja szerént, minden kifogás nélkül mindennek el kell venni.

Egy buzgó Magyar hazafi, a' ki maga nevét közönségessé tenni nem kívánja, azon buzgó hajlandóságából, mellyel Hazája, 's Felségesen uralkodó Fejedelme eránt viseltetik, egy 2000 forintos obligatiót nyújtott bé ő Cs. K. Felségének, a' jelevaló költséges háborúnak néműnműképen leendő fel segéllesére. A' minémű kézzséggel ő azt mivelte, hasonló kegyelmességgel vette Felséges Urunk ezen ő hazafiúi buzgóságból származott adakozóságát, mellyet Gróf *Saurau* Financialis minifter ő Excellenciajához e' folyó hó. napnak 18 ikán küldött kabinetbeli írásában nyilván ki nyilatkoztatni méltóztatott Felséges Urunk.

Madri Történetek.

Tortóna várának, győzedelmes seregeink által lett el foglaltatásától fogva, a' mellynek megtarthatasában utolsó reménységét helyhezetteva a' az ellenség, semmi mozdulásokat nem mérészlett tenni, és a' mint a' környülállások mutogatják, rövid idő alatt a' Génuai földből is kifog takarodni. Ellenben a' Cs. K. armádia *Alessandria* mellett eddig vólt táborából September 13 ikán *Felicianóba*, onnan mas nap *Ajiba*, harmadik nap pedig *Albába* marfirozott.

Olasz Országának és Helvéczsiának azon részeiben is, a' mellyben *Keim* és Gr. *Haddick* Feldmarfal-Lajtinántok, és *Strauch* 's herczeg *Rohán Victor* Obersterek az alattok lévő tartalék seregekkel vigyáznak, azon időtől fogva semmi nevezetes dolog nem történt. Ellenben *Károly* Kir. fő herczeg azon armadiájával, a' mellyet Helvéczsiából a' Svéviai kerületbe által hozott, na-

ponként mind jobban jobban szorongattya azon Fr. seregeket, a' mellyek *Manheim* mellett a' Rénus vizén által jövéen, sok contributiókkal 's requisitiókkal terhelték azon tartományokat, a' mellyekbe imitt amott bé nyomúlhattak. Hogy ez így lett légyen, meg tettik a' közelebb múlt szerdán esse ki adatott azon különös és officialis jelentésből, mellyet Ő Kir. Herczogsége egy *Theisz* nevű Obristlajtinánt által küldött a' Cs. K. Felségekhez, és a' Fels. udvari hadi Cancellariához. Ezen jelentés szerént kéntelen vólt a' *Filipsburgi* várat néhány napok alatt ostromlott Francia sereg a' Rénus tulsó partjára magát vissza vonni, azon osztály seregen kívül, a' mellyet *la Roche* Fr. Generál *Manheimban*, és *Neckerau* faluban commandirozott. Az *elsöbnek* erősségei koránt sem vóltak úgy le rontatva, a' mint némelleyek hirlelték, sőt inkább azok a' bátyák is a' mellyek a' múlt *Februariusban* le rontatódtak, ismét fel építettek, 's olly állapotba vóltak helyhezettette, hogy akármelley nagy erő ellen is bátran lehetett volna védelmezni. — Az utolsóbb, tudni illik *Neckerau* olly hozzá járulhatatlan széles ingoványos tókkal és lánczokkal vagon környül vétetve, mellybe csak két hidon vagon a' bójárás, és ezek is fok mély lánczokkal, és le vágott fákkal erőllítettek meg.

E' kettöbe, ugymint *Manheimba* és *Neckerauba* húzta bé magát a' Rénus jobb partyán maradt Fr. osztály sereg, olly feltétel mellett, hogy azokat utolsó tsep véreig fogja védelmezni, a' melly végre meg is tette már a' szükséges rendeléseket. Ezek és más több környülállások is arra határozták meg Ő Kir. Herczogségét, hogy az azoknak még támadtatásokra ki rendelt truppokat liettséggel oda marfiroztassa, és minekutána azokat 3 colonnéra fel osztátta vólna, mellynek jobb részét *B. Kospoth*, bal részét herczeg

Reusz, a' középsőt pedig *Gr. Spork* Generálisok vezették, az egész commandót *Gr. Sztáray F. M.* Lajtinántra bízta.

Ez a' bátor szivű, és már sok hadi próbákon és veszedelmeken által bújt Magy hős, e' folyó *Septembernek 18-ikán*, mingyárt viradtakor el kezdette az attakirozást a' jobb colonnával a' *Heidelbergai* uton, a' középsővel *Svetzingen* felől, a' harmadikkal a' Rénus töltéseinek hosszában. Eleinte igen vakmerőképen védelmezte magát az ellenlég *Neckerauban*, és úgy látszott, mintha annak meg tartására való nézve, életét, 's mindenét kotzkára kívánta volna vetni, a' mint-hogy szörnyüképen is tüzelt az ostromló Cs. K. leregekre; mindazáltal ezeknek már elegendé tudva levő, és ezen napon rendkívül forrott vitézségek minden akadályokat felül haladván, a' *Neckeraui* hidakat erőszakosan el foglalták, az a' körül lévő fántzokból, és le vágott rakás fák között az ellenséget ki üzték, és nemtsák magát a' nevezett helységet, hanem azon egész szigetet is el foglalták, még pedig oly vakmerő bátorsággal, hogy az ellenségnek üzetése közben, a' *Manheim* és *Neckerau* közt Rénus vize mellett lévő fa erősséget is, mellyből hasonlóképen apróbb 's nagyobb fegyverrel keményen tüzelt az ellenség, el foglalták, és az abban lévő *Francziákat*, Generálisokkal együtt rész szerént agyon vagdalták, rész szerént fogságra ejtették.

Ezen idő alatt támadták meg a' más két Colonnéink *Mannheim* várássának erős fántzait is, a' melly alkalmatossággal a' *Ferdinánd* fő herczeg alatt lévő ló meg sebesitetett. Mindenütt és mindenünnen, a' hová a' mi vitéz truppjaink bé nyomúltik, ki futván az ellenség a' városba keresett magának menedék helyet, de mindenütt nyomokba üzvén őket a' mí bátor katonáink, a'

hidaknak fel vonásokra lem vólt idejek, és így velek együtt bé rohantak a' mi vitézeink a' varasba, melly miatt nagy félelem és zürzavar támadván köztök, azok, a' kik a' Rénus tulsó partyára által nem futhattak, mindnyájan rabságunkba estek.

Illyen vége lön ezen reánk nézve szerentsés viaskodásnak, mellyben 1000 ember hűlött el és esett sebbe, 's 1800-an fogattattak el az ellenség közzül. A' foglagba estek közt 2 brigade Generalis, ugymint *Wandermesen* 's *Lefole*, és 63 Stabalis és fő tisztek vagynak. E' mellett 1 záf. lót, 18 ágyút, 3 haubiczát, 13 munitiós taligát, 7 szeker golyóbisz, számos gránat golyobisokat, és sok mindenféle táborig munitiót, 's egynéhány 100 mázsa puskaport nyertünk el tőlök. — A' *Necker* folyóvizen volt, 1 ágyúval, és 1 haubiczával meg terhelt falupjok, és a' Rénusban vólt 25 hajók is kezünkbe estek.

Részükről, mintegy 900-ra ment a' meg holtaknak és sebhe esteknek a' száma. Az elsőbkek közzül valók Oberster *Hirschligau* az *Olivier Wallis* - és Oberster *Sunstenau* a' *Sclavoniai* Bróder Regimentből, kiknek halálokat önnen maga *Károly* Kir. fő herczeg is nagyon sajnálja. — Nem tudja ő Kir. Herczagsége az ezen ütközetben vólt Cs. K. seregeknek, 's kiváltképen a' *Ferdinand* fő herczeg és maga regimentjeinek, a' *Bánatus* beli Német, és *Broder* regimenteknek, nem különben a' 12 ik dragonyos Regiment egynéhány escadronjainak, és a' *Vétsy* huszár Regimentje egy escadronnyának rendkívül való vitézségeket elegendőképen dítirni, a' mellyek szinte ugyan vetelkedtek az ellenség fogyasztásában egymással. Azok közzül a' Cs. Kir. Stabális és fő tisztek közzül, a' kik ezen ütközetben mások felett magokat meg különböztették, nevenként nevezi ő Kir.

Herczogsége Gr. *Sztáray*, herczeg *Reusz* és *Kos-
poth* F. M. Lajtinántokat; herczeg *Rosenberg*,
Schellenberg, és *Lindenau* General-Majorokat;
Candiani Oberstert a' Ferdinand fő herczegi, és
Rakidievich Oberstert a' Német Banatus regemen-
tekből; Gr. *Magi* Kapitányt a' Vécsei hufzárók-
tól, *Szuhay* Oberstert az ártillieriától, *Pfanzell-
ter* Obristlajtinantot a' Károly fő herczeg rege-
mentjéből, *Leutner* kapitányt a' Broderek sere-
géből, *Mayer* Obristlajtinantot, *Theisz* fő Strá-
zsamestert, és B. *Rothkirch* Kapitányt a' Gene-
ral Quartiermester Stabtól. — A' több érdemes
tisztokat sem fogja ő Kir. Herczogsége, el halgat-
ni mihelyt környülállásosabb tudositást fog az
ezen tsatában commandirozott Generalisektől
venni.

* * *

Tegnap este egy Kurir érkezett ide, Olasz
Országból, a' ki, a' mint beszélik, azt a' hirt
hozta, hogy *Melas* lovasság Generalissa *Coni* kör-
nyékén erőssen meg verte a' Francziakát.

Batava Respublika.

September 10-ik napjáig, a' Hágai tudositá-
sok szerént semmi nevezetes dolog nem történt
a' Hollandiába ki szállott Anglus, és a' Batavus
hadi seregek közt. Ezen nyugvásnak egyik oka
e lehet, hogy az Anglusoknak batorságokra és
szerentsélfebben leendő elő mozdulásokra nézve
szükség volt a' *Helderi* szigetben magokat bé
santolni, és a' 2-ik expeditió nak oda jutását is
bé várni. Más részről a' Hollandus seregek sem
vóltak uly erővel, hogy az ellenséget meg tá-
madhatták volna, hanem nékiek is segítséget
kellert várni. (A' 10 ik Septemberi Amsterdami
levelekből azt olvassuk, hogy oda nem mellze,

Petten környékén, azon napnak reggelén öszve tsapott a' két ellenséges ármádia, hogy egész estig viaskodtak egymással, és hogy az Angliai ármadiának bal szárnya meg verettetvén, visszavonta magát a' *Helderi* szigetbe. — *Brüne* Fr. Generalis, a' ki maga commandirozta ezen tsatában az egyesült Francia és Batavus seregeket, mingyart akkor tudtára adta az Amsterdami municipalitásnak ezen történetet.)

Igen nehezen esett a' Hágai Directoriumnak a' Texeli flottának el vesztését a' törvénytévő Tanácsoknak officialiter tudtokra adni; de mivel kéntelen volt azt mivelni, a' matrozok hűségtelenségének fontos leckével való kárhozzátása után, ekként biztatta a' N. Képviselőket:

„Noha, *ugymond*, igen keserveffen érezze is ezen nagy tsapást a' hazája mellett buzgólkodó szív, de még sem tsüggesztett minket az el, jól tudjuk mi azon kötelességeinket, a' mellyekkel a' Hazának és a' Nemzetnek tartozunk; szükség nekünk ezeket bé tellyesítenünk, 's előbb egy kö omladvánnyá változzon által a' mi Hazánk, mint sem diadalmat vehessen a' mi álhatatosságunkon az ellenség. Azon Fr. ármádia, a' melly a' mi polgár társainkal magát öszve kaptsolta, és egyenlő erővel 's buzgosággal viaskodik a' mi Hazánk és szabádtságunk meg maradásáért, meg fogja azt mutatni, hogy nemesebb vér foly ereiben. — Erre kell minékünk támaszkodnunk. — Segéljen a' Jó Isten bennünket.“

Nagy Britannia.

A' már régtől fogva *Edinburgban*, most pedig *Londonban* mulató Artéziai Gróf, néhai Izerentsétlen *XVI. Lajos* Királynak ifjabb testvér öttse, továbbá is ott fog maradni, 's ott fogja a' Szövetséges Belgiomi és Francia Respublikák

mostani szövevényes dolgainak végeket el vár-
di.—

Status Titoknok *Dundas* Úr egy officialis le-
velet vett az első Expeditionnak vezérjétől *Aber-*
crombie General Lajtnántól, a' mellyben azt ir-
ja ez néki *Schager-Brugi* fő hadi szállásáról *Sep-*
tember 4-ik napján, hogy az ő kormányára bízott
Anglus truppok *Augustus 27-ikétől* fogva 1-ső *Sep-*
temberig a' Hollandiai homokos partokon, a'
mel'yeken tudniillik az egyesült Batavus és Fran-
czia truppokkal hadakoztak, magokat ki pihen-
tek, hanem akkor tovább marfirozván, ármadiá-
joknak jobb szárnya a' Német-tenger mellett
Plettenig, bal szárnya annak déli kebele mellett
Oude-Sluisig terjesztették ki magokat, a' hon-
nan reménylik helyebb leendő nyomúlhatáso-
kat. — Avval ditsekszik a' fent nevezett Anglus
vezér, hogy valamerre csak fordultak, mindenütt
jó szívvvel fogadták őket a' lakosok, mindenné-
mű eleséget bővséggel találtak, és hogy egész ár-
madiája egésséges, 's jó fenytékben tartya magát,

Már arról is bizonyos tudositást vett a' Lon-
doni Admiralitas *September 3-ik* napján, hogy
a' második expeditió is szerentséssen ki szállott
Hollandiának Texeli kikötő helyében, 's olly
reménységben vólt, hogy *September 5-ikéig* az
egyesült Orosz-Anglus flotta is ki fog a' száraz-
ra szállani. — Ezen expeditióknak további
gyamolításokra szükséges rendelések tété-
tődtek. Az Angliából Hollandiába küldetett ha-
di seregek 42000 főből állóknak lenni mondat-
nak, ide nem számlálván az egyesült Orosz An-
glus flottán lévő Brittusokat. Ezen expeditiónak
szerentsés eszközöltetését leg inkább *Abercrom-*
bie Generálnak tulajdonítja a' Londoni Publi-
cum, a' ki a' leg nagyobb tűzben is jelenvólt, 's
egyedül maga bátor vitézsége által tette az
Anglus truppokat álhatatosakká.

Londonban az a' kellemetes hir folydogál , hogy az *Anglus expeditionalis* seregek a' *Hollandiai* flottán kivül, 100 gazdag transport hajókat fogtak el a' *Texeli* kikötő helyben.

*September 8-ikán*n, illyetén hirt viitt a' *Flymouthi* kikötő helybe bé, egy *Sylphe* nevü 18 ágyus hadakozó faluppe, hogy t. i. azon *Spanyol* linea hajók, a' mellyek ekkorig a' *Roche-forti* Fr. kikötő helyben mulattak, azon 16 Izállító hajókkal, a' mellyek a' *Brethi* flotta szamára voltak rendeltetve, és mindeztéle tengeri kélzúletekkel meg rakattatva, onnan ki indultak, a' *Razi* Izoros tengeren szerentséssen által mentek, hanem a' *Spanyol* linea hajók kéntelenek vóltak a' tenger déli oldalán egy kis és Izoros tenger bebelbe bé menni. Az *Anglusok* szerentséjére oda érkezvén egy *Keats* nevü hajós kapitány egy 38 ágyus linea hajóval, 's egynehány fregatokkal, az említett Izállító hajókat mind öszve törte, és minekutánna *Lord Bridport* egynehány linea hajókat segítségére küldött volna, úgy körül vette az 5 *Spanyol* hajókat, hogy ezek is kéntelenek leiznek magokat fel adni.

Helvétzia.

A' *Párisi* officialis Tudositások szerént az a' fel tételek vala a' *Francziáknak*, hogy az *Olafz* Országai és *Helvécziai* Cs. K. ármadiáknak egymással való communicatiójokat megakadályoztathassák, 's ez által utat nyithassanak magoknak a' *Majlandi* és *Pedemonti* herczegségekbe való bé nyomulásra. — Ezt a' reájok nézve hasznos fel tételt fokkal könnyebb vólt ki gondolni, mint sem végre hajtani. A' Cs. K. seregeknek *Novi* mellett történt tsatában való győzedelmek, 's *Hocze* és *Jellachich* Generálisoknak *Helvéczia*ban való magok vitéz vedelmezések hejzába valóvá

tették az ellenségnek szándékát, és most már, a midőn minden jó tanyáikat el hagyni kényszerítették, régi próbált katonáikat a' fok tsatákban el vezítették, a' köz népet magok ellen fel ingerlették, 's minden oldalról szorongattatnak; lehetetlen leszen nékik valamiben boldogólni.

A' Hélvécziai levelek szerént, ambár erőt nem vehettek is ott a' Francziák, még is mindenütt nagy infég nyomja a' szegény lakosokat. Nevezetessen a' *Schviczi*, *Glarusi*, *Uri*, és *Untervaldeni* Cantonoknak nyomorúságokat le irni lehetetlen. Midőn a' Francziák a' *Schviczi* Cantonba bé mentek, 's a' szegény lakosok előlök a' hegyek közzé futottak volna, amazok mindent fel prédáltak, öszve tördeltek és rontottak, 's még ártatlan hajlékaiknak sem kegyelmeztek meg. — Más helységek is hasonló szomorú sorsra jutottak, és vagy egészlen üressen hagyattak, vagy a' kegyetlen Vulcanus áldozattyaivá lettek.

Ezeknél is nagyobb nyomorúságra jutott a' *Vallésiai* tartomány, a' mellyben olly nagy szükségé vagyón a' kenyérnek, és másféle eleségnek, hogy nemtsak a' szegény lakosok, hanem az ott lévő Francia katonaság is hal a' nagy éhség miatt, és gyakorta se kenyerek, se husok, se ruházatjok, se pénzek nintsen. Ellenben a' Fr. Commissariusok és Lieferansok gyűjtik a' sok pénzt magoknak, és minthogy rossz módon keresik, rossz módon is veztegetik azt el, mellyek miatt sok panaszoló levelek küldetnek a' Hélvécziai Directoriumhoz. — Illy árron vették meg a' Helvétusok a' Francziai szabadságnak és egyenlőségnek árnyékos ditsőffégét!

Hogy nemtsak a' Francia, hanem még a' Hélvécziai katonák is nagy inséget szenvedjenek, ki tettzik a' Directoriumnak hozzájuk intézett

kirdetmenyéből : „Katonák! régtől fogva nem vettétek ti a' ti zsoldjaitokat, és tsak nem mindenféle eleségre nézve nagy szükséget szenvedtek. De tudjátok meg, hogy a' Hazának jelenvaló nyomoruságos környúlállasai közt, a' nemzeti képviselők sem vettek 8 hólnapoktól fogva fizetést. A' kinek a' honnyába való vissza térésre kedve vagyon, mennyen el; de a' ki Hazáját és szabadságát szive szerént szereti, tovább is maradjon meg a' táborban.

Nápoly Ország.

Minekutánna Olasz Országának, tsak nem minden Statusai előbbi lábaikra vissza állitattak volna, meg szüntek azok a' nevezetek is, a' mellyeket a' Francia revolucionak egy darabig hatalmaskodó phantaziája azoknak adott vala. El múlt a' *Parthenopei, Cisalpinai, és Római* Republikáknak árnyékos boldogsága, 's ma hólnap a' *Liguriai* is fogja azokat követni, és azon tsendes állapotba fognak vissza helyheztetődni, a' mellyben szerentséssen éltenek a' Francia revolucionak oda lett bé tsúfzása előtt. — A' 20-ik Augusztusi *Nápolyi* tudositásokból olvassuk, hogy azoknak a' különbkülönb rangú személyeknek kemény meg büntetések után, a' kik a' *democratica* igazgatás formájának erős fundamentomra való állitásában leg nagyobb buzgoságot mutattak, lassan lassan meg hidegül a' szabadságnak és az egyenlőségnek szeretete, és azok, a' kik valamelly hajlandósággal viseltettek az eránt, vagy hazájokból ki szöknek, vagy egészlen el titkollyák *Jacobinusi* indulatjokat.

Meg nem elégedett a' Felséges Király avval, hogy *Cardinalis Ruffot*, maga Országának Generális helytartója tette, hanem azon kívül a' *Sz. Sofia* Apáturságot is, mellynek elztendön.

ként való jövedelme 8 — 9000 tallérra megyen, néki ajándékozta, olly feltétel mellett, hogy az ő halála után is az ő familiája birja azt. Ennekfelette, egy olly nemesi uradalmat adott nékie, melyből 15000 tallér megyen bé esztendőnként, és azt familiája közzül annak testálhattya, a' ki nek akarja. — Egy már annakelőtte nyugodalomra tétetődött Kapitány testvér öttse, a' ki a' bátya vezérése alatt a' Calábriai rojalisták közt szolgált, 3000 tallér fizetéssel Oberst-segre emeltetett. — Hasonló rangal és fizetéssel ajándékozott tott meg *Micheroux* Ritter, azért hogy ő 500 Orosz katonával a' Pugliai tartományt meg hódoltatta, 's abból a' Francziákat ki üzte. — *Cappacio* püspök, a' ki Cardinális *Ruffo* avantgardáját Nápolyba bé vezette, Nápolyi Cardinális *Zurlo* helyett, a' ki egy klallromba örökös számkivetésbe küldetett, *Nápolyi* Ersekké tétetődött, *Policastro* püspök pedig azért, hogy a' mult Martius hólnapban, 14000 fegyveres embert gyűjtött ölfve *Kalabriában*, 's egynéhány versben villza verte az oda bé nyomulni akart Francziákat, Generalis Vicariusnak neveztetett ki, és most már a' vagyon reá bizattatva, hogy a' *Trani*, *Lacerai*, és *Montefuskói* tartományokban, az előbbeni igazgatás formáját, rendtartásokat, törvényeket, és isteni tisztelet módját újobban fel állítsa.

Turinban, a' még ottan titkon lappangó Jakobinusoknak meg zaboláztatásokra, és a' közönséges tsendesség' állandó fundamentomra való tétetése végett, olly parantsolatot adott ki az oda való fő kormányozó *B. Keim* Cs. K. Generalis, hogy az oda való lakosok, akármelly rangba és karba helyeztettek légyenek ök, mindennemű fegyvereiket adják ki. — Az oda való fő Oskola és Collegiumok, a' Fels. Király világos parantsolatjából *September 7-ikén* mind bé

zárattak; az azután következett napon azok a' papi személlyek, a' kik democraticumi principiumaik miatt, az Érseki Seminariumban, darab időtől fogva tartattak, a' Pó vizén hajókra ültetvén, másuva vitettek. — Azon Univerzitásbeli Professzorok közt is egynéhány Jacobinulok találtattak. Ezen Kir. Városnak előjárói, két deputatusáltal egy arany márkolatú kardot küldvén Gr. Suvarow fő vezérnek ajándékba, nagyon meg köszönték, hogy őket a' Frantzia súlyos járom alól fel szabadította. Ajándékjokat 's haladatosságokat nagyon meg köszönte ez az öfz héros, 's gazdagon meg vendéglette küldötjeiket. —

Sok ritkaságok találatnak olyanak *Bécs* városában, a' mellyek a' tudós és vizsgálódó elméknek figyelmetességét magokra vonnyák, és a' mellyeknek meg szemleléséért sokan nagy utat és költséget tenni is nem sajnállanak. Az itten esztendőnként meg fordúlni szokott számos külföldi Tudósok közzül ki egyben, ki másban találván gyönyörüséget, kiki a' maga izérséhez alkalmaztattya curiositását. Némellyek *Bécs* városa kellemetes környékének, mások feleséges épületjeinek, a' Császári rakott könyvtárnak, a' természeti gyűjteményeknek, a' mester-ségek Kabinetumjának, a' Cs. fegyveres nagy Tárnak, az anatomica készítményekök szemlelésében, mások a' szép képeknek, múlató helyeknek, jádzó színeknek, affzonyi módiknak 's több eféléknek látásában és visgalásában gyönyörködnek. — Egy szóval, nem egy féle a' guftus, nem egy annak tárgya is, de tsak ugyan minden eleget talál itt olytat, a' mi több napokig, hetekig, sőt hólapokig is foglalatoskodtathattya elméjét.

Egy igen érdemes és tudós hazánkfia, a' ki hozzám intézett, és itt alább közönségesle tétett érdemes levelében, érdemes névét ki nyilatkoztattya, mostani egynéhány napokig tartott itt való mulatasának ideje alatt leg több figyelmességét azon igen hasznos Institutumnak szemlélésére függesztette, a' mellyben ditsőfféges emlékezetű II. József Császár és Király idejétől fogva a' siket és egyfersmind néma, mind két nembeli ifjak neveltetnek, tanittatnak, és hasznos tagjaikká tétetődnek a' Statusnak. Ezen Institutumnak examenjénn a' fent nevezett érdemes hazánkfia gyakorta meg fordúlván, ezen szerentsetlen böldegoknak elő meneteleket bámulással hallotta, szemlélte, és tapasztalta, és azon érzékenységét, a' melly ezeknek látásán benne támadott, következő levelében elegendöképen ki nyilatkoztatta.

Kedves Barátom Uram!

Bécsnek minden ritkaságait semmivé tette előttem a' *Siket némáknak Oskolája*. Szánakodás, édes meg-illetődés, bámulás, öfzve ütköztek bennem. Láttam, hogy azok, a' kikben ez előtt, az ötödik érzékenységnek fogyatkozásn miatt, a' Fő-Valóságnak képe, az okos lélek, mintegy el temetettve hevert, a' léleknek foghatóságait, szóllás helyett, jelek által ki fejtegethetik, gondolatjaikat másokkal közölhetik, írának, számoznak, kártyaznak, egymással, vagy akarkivel mással leveleznek, a' könyvnyomtató művhelyben betüket szedegetnek, nyomtatnak s. a. t. Láttam, hogy ezek a' szerentsetlen böldegok a' Fő Valóságról való képzelődéseiket, mind jelek, mind írás által, másokkal közölhetik, a' mint is, az eleikbe általamis le-irt kérdésekre, írással azonnal meg feleltek; egy másnak a' könyvekből, jelek által diktálgattak; 's a' diktaltattakat le-iro-

gatták. Láttam, Logy a' *Süketek*, nem halván is hallanak; a' *Némák* nem beszélvén, beszélnek. Láttam egy szóval, hogy ők az Isten, ember-társ. és magok iránt való kötelességekre, a' religióra, a' kézi munkásságra s. a. t. a' szerint meg tanítottak valamint akarki más. Isteni találmány!

A' *Kaldeusok*, a' *Tsillag-nézést*; a' *Fenitziái Taut*, a' betüket; *Eskuláp*, az Orvos Tudományt; *Montgolfier* a' levegőben való hajókázást fel találtak; mások *Telegrafust*, *Hieroglifákat*, mások mást találtak, és tökéletesebbítették; *L'Epé Francia Abbás*, az ő tsuda tévő találmányával mind azokat felül-haladta: Isteni mesterségével, az embert, emberré; a' polgárt, polgárrá; a' *süketet* hallóvá; a' *Némát* szótlóvá tette.

Éz; előtt az ilyen szerentsélenek mind a' társaságoknak, mind magoknak terhekre vóltak. Ezen találmány által, azokká tétettettek, a' miknek lenniük kell. Aldottak legyenek a' Találónak hamvai! Aldásban emlitem a' neve II-dik *Jósefnek* (ő Felsége állította fel az 1782 esztendőben ezen Oskolát) Aldott légyen az őket ma is gyámolító Felséges Uralkodó!

Ezen Nagy Felségeknek példája, az emberiségnek tekintete, a' Hazámnak szeretete buzdított engemét is arra a' gondoskodásra, miképpen lehetne tudniillik, boldogtalan Hazámfiait, 's Leányait, ezen halznos találmánynak részeseikké tenni.

A' *Tsetneki Paedagogiumnak* (Gömör Vármegyében) egyik Tanítója, Tiszteletes, 's Tudós *Magda Pál* Ur, nemes érzékenységek által lelkesítve lévén; a' Magyar és Erdély Országai e' féle boldogtalanoknak oktatását örömmel felvállalta. Én ezen Tanítónak, itt Bétsben léendő tanítattására a' szükséges költséget meg adom, a' *Rosnyai Házamat* (Gömör Vármegyében) az *Institumnak* örököslen által adom; sőt a' tanulóék-

nak mind mulatságokra, mind gyakoroltatásokra egy közel lévő kertemet-is hasonló jussal oda engedem; vagy ezek helyet a' már ez előtt, a' Tanulóknak számokra szánt 1900 Rf. (ha más helyen álitatna fel ezen Institutum) ajánlom. De hol a' többi? Tőlem, ezek is nehezen telhetnek ki!

Reményilem: találkoznak a' két Nemes Hazában, a' kik velem egyet éreznek, 's egy lélektől érzékenyítetve lévén, ember társaikban, magokat nézik; 's magokban, másokat. ugymint, azon egy nagy végre alkottatott Teremtvényeket szemlélendők lesznek; következés szerint az e' féle bődögtalanoknak bődögitattásokra velem kezet fognak, és ezen nagy lelküéseket az Urnak tudtára is adják. Erről tudósítatva lévén, további gondolkodásimat a' Publikummal bővebben közleném, és bölts utasítását alázatosan ki kérném.

Tégyen az Ur, kérem próbát, és hirdesse ki ezen intézetet a' két Hazának. Ha elégséges ajánlások leendőnek: a' *Bétsi Institutumnak* rendén, azonnal el-kezdődhetik a' munka, azal a' külömbséggel, hogy a' *Magyar Institutumban* a' Magyar Nyelv, és a' bé-vett Vallások tanittattnának. Végtére

Élzsre vévén egy 15. elztendős fiam ezen Tárgy iránt való gondoskodásomat; azokból az 52. forintokból, a' mellyeket egytől mástól kiseded korában ajándékul nyertt, a' le-irt tzelra ezen nálam lévő pénzéből 20. Gömör Vármegyei Hámoros *Bartó András* Ur pedig 100 forintokat ajánlottak. *Bétsben 20. Sept. 1799.*

Cskázár András mk.

D. D. S.